

14. Щербанюк Д.В. Генеза уявлень про межі експертної ініціативи у кримінальному провадженні. Науковий вісник публічного та приватного права. № 6, том 2. Київ, 2017. С. 226–230.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-14>

**PECULIARITIES OF INHERITANCE LAW IN UKRAINE
AND GERMANY (COMPARATIVE ANALYSIS)**

**ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ПРАВА В УКРАЇНІ
ТА НІМЕЧЧИНІ (КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ)**

Hnatenko M. P.

*holder of the second (master's)
level of higher education
from specialty 081 Law
Research supervisor: **Alekseenko I. H.**
Doctor of Law,
Doctor of Political Sciences, Professor,
Head of the Department of Civil,
Labor and Commercial Law,
Oles Honchar Dnipro
National University
Dnipro, Ukraine*

Гнатенко М. П.

*здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
зі спеціальності 081 Право
Науковий керівник: **Алексєєнко І. Г.**
кандидат юридичних наук,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного,
трудового та господарського права,
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Питання спадкування актуалізувалося під час нової фази війни, оскільки законодавство потребує змін, принаймні, чинних тимчасово, зумовлених ситуацією воєнного стану (фактично це було зроблено, наприклад, у контексті подовження строків для прийняття спадщини, оскільки дотримання певних норм законодавства / процесуальних строків на зазначений момент не завжди було можливо). Крім того, як і у 2014 році, постала проблема спадкування майна, яке знаходиться на тимчасово окупованих територіях. У зв'язку з цим проблематика регулювання спадкового права є дуже важливою у контексті дотримання прав і свобод як спадкоємців, так і справжнього волевиявлення спадкодавців.

З огляду на обраний Україною шлях до євроінтеграції, ключового значення набуває приведення норм українського законодавства у відповідність до законодавства європейського. У цьому контексті

особливої уваги потребує вивчення німецького досвіду регуляції спадкування, виокремлення тих норм, які не врегульовані українським законодавством, а також їх запровадження. У процесі даного дослідження ми звертатимемося й до польського досвіду у царині спадкового права.

Слід зауважити, що питанням спадкового права та дослідженням зарубіжного досвіду регулювання спадкування займалося чимало українських науковців, зокрема: Г. Льченко, Х. Піцик, І. Канюка, Д. Січко, А. Фурса, Г. Анікіна, Н. Павлів-Самоїл, А. Гончарова, В. Кучер та ін.

Питання спадкового права в Україні регулюється Цивільним кодексом [4] (безпосередньо йдеться про книгу шосту). Зокрема, слід відмітити, що в Україні передбачено два способи спадкування:

- 1) за заповітом;
- 2) за законом.

Порівняймо: у Німеччині спадкування врегульовано Цивільним уложенням, прийнятим у 1896 р. При цьому розвиток спадкового права призвів до прийняття Закону Німеччини «Про заповіти», прийнятого окремо від Цивільного кодексу, складником якого він став у 1953 р. У спадковому праві Німеччини, як і України, виокремлено Книгу 5 «Спадкове право» Цивільного уложення, яка також передбачає два способи – за заповітом і за законом.

Загалом законодавство Німеччини передбачає кілька форм заповіту.

1. Заповіт, складений заповідачем від руки. Обов'язковим при такій формі є зазначення часу й місця складання. Заява має бути написана спадкодавцем повністю, щоб особу можна було ідентифікувати за її почерком. Заповіт може бути складений будь-якою іноземною мовою, але важливою є умова, щоб таку мову розуміла третя особа. Цікавим також є той факт, що підпис власним ім'ям та прізвищем не обов'язковий за умови, що особу, яка складала заповіт, визначено, тобто людина, наприклад, може підписатися у заповіті – «Твій тато», але при цьому не можна використовувати аббревіатури [2].

2. Заповіт, складений нотаріусом за допомогою письмової заяви чи шляхом усного проголошення його спадкодавцем. Нотаріус під час складання заповіту повинен надати всебічну консультацію спадкодавцеві для того, щоб уникнути помилок і сумнівів щодо того, що викладене у заповіті є реальною волею заповідача. На прохання заповідача нотаріус має викликати до двох свідків або другого колегу, зазначивши це у документі. Документ має бути підписаний також і цими особами. Нотаріус після складання заповіту вкладає його у конверт разом з іншими документами, визначеними німецьким законодавством.

На конверті нотаріус має вказати особу заповідача та зазначити дату складання заповіту, а також підписати його. Після цього конверт знаходиться на спеціальному офіційному зберіганні у нотаріуса. Німі люди можуть скласти заповіт жестовою мовою за допомогою сурдоперекладача [2].

Окрім того, у певних випадках, коли спадкодавцю загрожує смерть, він може скласти заповіт наступним чином:

1) за участі голови муніципалітету, в якому заповідач проживає (при цьому обов'язковою є участь двох свідків; особи, які зазначені у заповіті як спадкоємці, не можуть бути свідками; заповіт також може бути складений у присутності особи, яка, згідно з німецьким законодавством, має право представляти голову);

2) складання заповіту шляхом усної заяви перед трьома свідками (про складання заповіту у такий спосіб має бути зазначено у протоколі);

3) відповідно до німецького законодавства, заповідач може скласти заповіт і перед трьома свідками на борту німецького судна під час морської подорожі.

Однією з особливостей зазначених видів складання заповіту є те, що через 3 місяці вони безпосередньо втрачають чинність, якщо заповідач ще живий.

Заповіт у межових ситуаціях, пов'язаних із загрозою смерті, передбачено і у польському законодавстві, на чому слушно наголошує вітчизняна дослідниця Г.В. Анікіна, зазначаючи: «Щодо надзвичайного заповіту (заповіт у надзвичайних умовах), то, наприклад, за законодавством Польщі, допускається вчинення такого заповіту в усній формі у присутності трьох і більше свідків. Проте, відповідно ст. 955 Цивільного кодексу Польщі, спрощений заповіт втрачає чинність після спливу шести місяців із часу, коли відпали обставини, які унеможливили складання заповіту у звичайній формі» [1, с. 139]. Українським же Цивільним кодексом надзвичайного заповіту наразі не передбачено. Однак, на нашу думку, у ситуації війни даний момент потребує законодавчого врегулювання.

Загалом щодо спадкування за законом відмітимо: якщо в Україні спадкоємці розподілені на 5 черг, то у Німеччині розподіл відбувається за парантелами, які можуть бути невизначеної кількості та включають право на спадкування найдавніших родичів.

Конкретизуємо розподіл спадкоємців за парантелами:

1 парантела – діти, онуки, правнуки;

2 парантела – батьки спадкодавця, рідні брати та сестри;

3 парантела – діди і бабусі спадкодавця;

4 парантела – прадіди і прабабусі спадкодавця;

5 парантела – прапрадіди і прапрабабусі спадкодавця.

У даному контексті варто зазначити, що особливістю спадкового права Німеччини є те, що у законі повністю відсутні межі спадкування.

Компаративний аналіз поділу спадкоємців, за українським і німецьким законодавством, дозволяє зробити такий висновок: в Україні батьки спадкодавця за пріоритетністю знаходяться на рівні з його дітьми, у той час як у Німеччині діти мають пріоритет над батьками. Окрім того, брати та сестри у вітчизняному законодавстві знаходяться в одній черзі з бабусями та дідусями, у той час як у Німеччині дід і баба мають нижчий пріоритет порівняно з братами та сестрами.

Отже, підводячи підсумки, слід зазначити, що відправною точкою проведення даного дослідження послужила наявність в українському законодавстві двох способів спадкування: за заповітом (1) та за законом (2). Як було виявлено під час дослідження, перевага віддається спадкуванню за заповітом, що підкреслює свободу волі та волевиявлення спадкодавця.

З огляду на проведений аналіз в українському законодавстві потребують удосконалення питання, пов'язані зі складанням незвичайних заповітів, що за Aktualizовано ситуацією війни. Адже впровадження в Україні інституту незвичайного заповіту на період воєнних дій за прикладом Німеччини було б дуже корисним і ефективним для України.

Наразі населення України перебуває у ситуації близької (передчасної) смерті. Тимчасові ж заповіти у незвичайних ситуаціях допомогли б уникнути суперечок, наприклад, через розподіл майна померлого, у разі, коли спадкоємці, які не мали тісних зв'язків зі спадкодавцем, вступають у боротьбу за спадщину.

Перспективним у подальшому є й дослідження особливостей у спадкуванні між двома правовими системами – англосаксонською та романо-германською. Таке співставлення уможливить виявлення різноманітних правових акцентів, урахування яких, на нашу думку, сприятиме інтегральному розвитку у сфері спадкового права в Україні.

Література:

1. Анікіна Г. В. Особливості спадкування за заповітом за законодавством зарубіжних країн. 2020. С. 138–142. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/32689>.

2. Німецьке цивільне уложення. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/.

3. Цивільний кодекс Польщі. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-cywilny-16785996>.

4. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-15>

THE PHENOMENON OF PROCEDURAL FORMALISM IN THE JUDICIAL PRACTICE OF CIVIL JUSTICE

ЯВИЩЕ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ФОРМАЛІЗМУ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Koroied S. O.

*Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Acting President,
Scientific Institute of Public Law
Kyiv, Ukraine*

Короєд С. О.

*доктор юридичних наук, професор,
виконуючий обов'язки президента,
Науково-дослідний інститут
публічного права
м. Київ, Україна*

Категорія «процесуальної форми» має основне значення для будь-яких процесуальних досліджень, адже є процесуальним регламентом здійснення правосуддя, від якості якого залежить ефективність судочинства в цілому. Зміст процесуальної форми утворюють конструктивні частини у вигляді певних елементів процесуального законодавства. Стан процесуального регулювання порядку здійснення правосуддя в цивільних справах в науковій літературі називається процесуальним формалізмом, що пов'язане з необхідністю неухильного дотримання судами процесуальної форми [1, с. 318–320]. Провідні вчені-процесуалісти під процесуальним формалізмом розуміють вимогу неухильного виконання норм цивільного процесуального права під час розгляду та вирішення справи, яка поширюється не лише на суд, а й на всіх інших учасників судового процесу. При цьому зазначається, що він є необхідною умовою належного відправлення правосуддя, оскільки завдяки йому використання судами дискреційних повноважень чітко обумовлено з вказівкою випадків та відповідного обсягу, чим